

15. ДСТУ 4281:2004. Заклади ресторанного господарства. Класифікація [Текст]. – Чинний від 2004–07–01. – К. : Держспоживстандарт України, 2004. – 12 с.

16. Porter, M. E. Competitive advantage: Creating and sustaining superior performance [Text]/ M. E. Porter.– New York : The Free Press, 1992. – 557 p.

17. Hill Charles, W. L. Strategic Management: an integrated approach [Text] / W. L. Hill Charles, R. Jones Gareth. – 4 th ed. – Boston\$ N. Y. : Houghton Mifflin Company, 1998.

Отримано 31.03.2010. ХДУХТ, Харків.

© В.О. Василенко, С.С. Ткачова, 2010.

УДК 338.47:640.43

В.А. Антонова, канд. екон. наук. (ДонНУЕТ, Донецьк)

РЕСТОРАННИЙ БІЗНЕС В ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Розглянуто особливості та обґрунтовано вплив діяльності ресторанного бізнесу на стан здоров'я людини, кінцеві результати їх праці й ефективність розвитку економіки України. Надано авторське визначення «ресторанного бізнесу».

Рассмотрены особенности и обосновано воздействие деятельности ресторанного бизнеса на состояние здоровья человека, конечные результаты их труда и эффективность развития экономики Украины. Представлено авторское определение «ресторанного бизнеса».

The features and reasonable effect of the restaurant business in the state of human health, the results of their work and effectiveness of economic development of Ukraine. Presented by the author's definition of "restaurant business".

Постановка проблеми у загальному вигляді. Соціальні умови життя, науково-технічний прогрес, зростання культурного й освітнього рівня, проявляючись у комплексі, в певній мірі видозмінюють потреби людини, розширюють їхній склад, формують нові, які для задоволення вимагають відокремлення нових видів суспільної праці.

Діяльність з організації харчування займає особливе місце в системі розширеного відтворення. Функціонування підприємств харчування пов'язано з виконанням всіх фаз: матеріального виробництва, розподілу продуктів праці та споживання. Тому дослідження питань місця ресторанного бізнесу в економічному розвитку України набувають сьогодні особливої актуальності та важливості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати досліджень різних етапів функціонування ресторанного господарства в Україні

широко висвітлювались у працях багатьох вчених-економістів, зокрема: В. Карсекіна, В. Ковешнікова, О. Кочерги, Н. П'ятницької. У період становлення ринку питаннями розвитку даного сектору економіки займаються сучасні науковці: А. Аветисова, М. Левченко, М. Пересічний, Г. П'ятницька, Л. Яцун та інш.

В останнє десятиріччя в Україні чітко простежується структурна криза. У наявності стадія структурного спаду з усіма характерними знаками. Одним з основних завдань будь-якої держави виступає зняття гостроти кризових ситуацій (соціальних, економічних, екологічних і інших), як в окремих регіонах, так і в цілому в країні. Пом'якшення таких явищ на рівні окремо взятого регіону виступає реальною передумовою усунення небажаної високої територіальної диференціації. Розглядаючи природну територіальну різницю регіонів у певній мірі можна говорити про суспільну корисність таких розходжень. Вони вносять певний динамізм у економічні й соціальні процеси. Проте незалежно від виробничої й соціальної інфраструктури регіонів якість життя населення повинна бути такою, щоб повністю задовольнялися потреби в повному відновленні організму за допомогою повноцінного харчування й всебічному розвитку людини. Та казати про повноцінне харчування при постійному скороченні забезпеченості мережею (на 01.01.2009 року падіння склало майже 17% у порівнянні із попереднім роком) доволі складно [4, с. 157].

Мета та завдання статті. Процеси активних зрушень в економіці країни обумовили істотні зміни в ресторанному бізнесі, які у повному обсязі ще не вивчено. Із цього приводу поряд зі значною кількістю вагомих досліджень ніша вивчення особливості впливу діяльності ресторанного сектора на ефективність розвитку економіки України залишається не повної. У зв'язку з цим мета статті формулюється як дослідження й обґрунтування впливу діяльності ресторанного бізнесу на економічний розвиток України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Залежно від ролі в процесі відтворення, від характеру задоволення потреб сфери діяльності поєднуються в певні групи: 1) сфери, діяльність яких націлена на задоволення соціально-культурних, духовних, інтелектуальних потреб людини, підтримку його нормальної життєдіяльності (освіта, охорона здоров'я, культура, мистецтво, ресторанний бізнес і ін.); 2) сфери матеріально-побутового обслуговування; житлово-комунального господарства (побутове обслуговування, пасажирський транспорт, роздрібна торгівля, ресторанний бізнес і ін.).

Звичайно, такий розподіл є досить умовним, оскільки галузі першої групи створюють умови для активної життєдіяльності людей, а га-

лузі другої – в значній мірі впливають на задоволення духовних потреб і здоров'я населення, вивільняючи час для відпочинку й подальшого розвитку особистості.

Стосовно сфери послуг слід зазначити, що вона включає галузі, які обслуговують особисте споживання, побут людей, задовольняє широке коло матеріальних і духовних потреб людини, і в наслідок цього є цілком необхідною для забезпечення всебічного розвитку особистості.

У процесі організації харчування, з одного боку, споживаються продукти виробництва, з іншого – здійснюється процес відтворення робочої сили, що, відповідно, створює умови для початку нового виробництва. Таким чином, виступаючи складовою частиною заключної фази відтворення, підприємства ресторанного бізнесу мають важливе соціально-економічне значення.

Науково-організоване харчування не є винятково особистою потребою, від задоволення якої залежить як фізичний, так і моральний стан людини. Якість задоволення потреби в харчуванні позначається на загальному розвитку людини, його здатності до фізичної й розумової діяльності, відображається на стані здоров'я і тривалості життя, на продуктивності праці й ефективності економічного розвитку держави в цілому. Правильно організоване харчування стимулює гармонійний розвиток всіх функціональних здібностей людини, яка є головною продуктивною силою суспільства на будь-якому етапі його розвитку і сприяє підвищенню ефективності господарської діяльності.

Виходячи із цільового призначення підприємств харчування, характеру праці й виконуваних функцій їх варто розглядати як самостійну систему сфери послуг, яка впливає на розвиток всіх галузей економіки. А надання матеріальних послуг споживачам є відмінною ознакою діяльності ресторанного бізнесу.

У літературі зустрічається велика розмаїтість термінів, які позначають сферу харчування – «громадське харчування», «ресторанне господарство», «ринок підприємств харчування», «ресторанний бізнес». І це далеко не повний перелік. Нормативними є тільки «громадське харчування» [2] і «ресторанне господарство» [3]. Вся розмаїтість термінів використовується як синоніми «сфери харчування». Але таке їхнє застосування є необґрунтованим, тому що кожний несе свій конкретний зміст.

Так, бізнес-діяльність була неможлива в умовах жорсткої централізованої планової системи, тому в таких умовах підприємства займалися саме господарською діяльністю [1]. Та термін «ресторанне господарство», закріплений нормативним документом, саме і припускає задоволення потреб споживачів лише в послугах харчування, що звужує значення діяльності підприємств даного сектора економіки. У сучас-

них умовах доцільно оперувати терміном «ресторанний бізнес», який в більшому ступені відповідає ринковим умовам і є більш широким. Ресторанний бізнес відрізняє те, що одночасно задовольняються потреби населення, суб'єкта підприємництва і держави й узгоджуються інтереси всіх ринкових суб'єктів. Тому пропонується наступне визначення ресторанного бізнесу: «Ресторанний бізнес – це вид економічної діяльності з виконання соціального замовлення у вигляді послуг з найбільш повного задоволення потреб у харчуванні різних соціальних груп населення з метою реалізації місії підприємства по стійкому розвитку в матеріальній і нематеріальній формі, регулюванню грошових потоків, фінансовому забезпеченню, у відтворенні робочої сили на основі узгодження інтересів всіх ринкових суб'єктів» (визначення наше).

Таким чином, соціальний і економічний успіх ресторанної бізнес-діяльності багато в чому залежить від ступеня гармонізації інтересів його учасників з урахуванням впливу чинників зовнішнього й внутрішнього середовища.

У зв'язку з виходом в лідери сфери послуг із зайнятості персоналу й перевагою інтелектуальної діяльності, провідне значення сьогодні варто приділяти збереженню, інтенсивному розвитку й нарощуванню людського капіталу, який є сукупністю здоров'я, знань, умінь, звичок людини разом з духовними й культурними цінностями.

З огляду на сукупність діяльності ресторанного бізнесу й сфери послуг на 1 чоловіка по Україні на початок 2009 р. було продано послуг на суму 1313,4 грн, що на 16,02% більше у порівнянні із сумою послуг без обліку останніх. Зростання у порівнянні із попереднім роком склало 6,2%, що позитивно характеризує розвиток ресторанного бізнесу в сфері послуг. Таким чином, стан розвитку сфери послуг цілком об'єктивно визначається станом діяльності та розвитку підприємств ресторанного бізнесу.

Одночасно варто розглядати динаміку діяльності ресторанного бізнесу через призму ринку цих підприємств у взаємозв'язку зі структурними змінами всередині самої системи господарювання.

Вивчаючи структуру й структурні зрушення конкретно в ресторанному бізнесі слід зазначити, що за станом на 01.01.2009 р. в Україні функціонувало 24,9 тис підприємств харчування на 1636 тис місць. У порівнянні з найбільш благополучним роком перед цілим комплексом заходів з реформування (1990 р.) мережа скоротилася за кількістю підприємств на 60,34%, а за кількістю місць – на 63,38% (відповідно було – 62,7 тис підприємств на 4467 тис. місць). Така тенденція характерна як для міської місцевості, так і для сільських поселень. Кількість підприємств у розрахунку на 10 тис населення скоро-

тилася з 12 до 5 одиниць й продовжує знижуватися і дотепер. Згідно з даними офіційної статистики забезпеченість місцями на підприємствах ресторанного бізнесу становить по Україні на початок 2009 р. – 354 місця, проти 690 місць у 1980 р., 795 місць у 1985 р. і 860 місць у 1990 р. Темпи скорочення мережі підприємств харчування неоднакові й виявилися вище в розвинених регіонах України, що пояснюється високим ступенем їхнього економічного занепаду. Причому найбільш розвиненими є регіони з основною часткою промислової продукції у ВВП. Регіони аграрного сектора характеризуються більш низькими темпами скорочення мережі, як за кількістю підприємств, так і за кількістю місць на них.

Кількісне скорочення мережі підприємств ресторанного бізнесу в цілому по країні й, зокрема, за промислово розвиненими регіонами пояснюється комплексом причин, у тому числі й соціального характеру. Вони безпосередньо впливають на стан здоров'я, здатність до фізичного та морального відновлення організму, впливають на демографічні показники, і як слідство – на продуктивність праці, якість виробленої продукції й послуг, що надаються. Серед основних можна назвати наступні: постійне скорочення чисельності населення країни, низька питома вага зайнятих у віці від 15 до 70 років, низький рівень якості життя населення.

Результати авторських вибіркових цільових досліджень на підприємствах ресторанного бізнесу показали, що збільшення середнього рівня доходів сприяє зміні переваг населення. Найчастіше споживачі намагаються перенести організацію харчування й дозвілля на підприємства ресторанного бізнесу. Це сприяє скороченню витрат часу на домашнє приготування їжі й вивільненню позаробочого часу.

Незаперечним є те, що структура продуктів харчування багато в чому визначається рівнем доходів кожної конкретної групи споживачів. Але варто враховувати й те, що вікова структура населення характеризується певними звичками й прихильностями в харчуванні, як нації, народності, так і окремих регіонів.

Негативно ринкові перетворення позначилися на структурі типів підприємств харчування. Так, з 2000 р. кількість їдальень скоротилася на 18,44% в Україні. Забезпеченість мережею даного типу підприємств організованих контингентів (трудящих, учнів) сьогодні становить не набагато вище 20%.

Повністю відсутні соціальні підприємства харчування. Деякі заклади ресторанного бізнесу іноді беруть на себе обов'язки з організації харчування соціально незахищених верств населення, але це не може

вирішити весь комплекс проблем з раціональної організації харчування даної групи населення.

Підприємства харчування за обсягами своєї діяльності належать здебільшого до малих підприємств. У ресторанному бізнесі малі підприємства перспективні для вирішення низки завдань. Зокрема, поліпшення взаємодії підприємств на території, незалежно від їхньої відомчої підпорядкованості та форми власності, шляхом розвитку мережі невеликих, вузькоспеціалізованих підприємств, які орієнтують свою діяльність на невеликий ринковий сегмент. Перспективні невеликі підприємства й виробництва в регіональних наукових і інженерно-технічних центрах. На таких підприємствах можлива організація виробництва унікальних продукції й послуг, необхідних для проведення наукових досліджень і розробок.

Висновки. Проведене дослідження свідчить про те, що зміни в ресторанному бізнесі носять багатомірний характер, основна їхня кількість спричинена економічними змінами в країні. Та механізм структурної трансформації повинен включати комплекс дій за всіма напрямками. Першочерговими варто назвати: зважене й оптимальне поєднання прямого державного регулювання змін, розробку Програм регіонального розвитку на базі місцевого ресурсного потенціалу, які повинні включати підприємства ресторанного бізнесу, відновлення й зміцнення зв'язків між наукою, виробництвом і підготовкою кадрів.

Для зміни ситуації з якістю харчування необхідно прийняття невідкладних і дійових заходів, врахування вимог повноцінного й раціонального харчування, що дозволить усунути причини негативного впливу ринкових перетворень на здоров'я й дієздатність всієї української нації та буде сприяти підвищенню соціально-економічної ефективності всіх без винятку секторів економіки, в чому значне місце відводиться діючій стратегії управління розвитком даного сектора економіки як самостійного елемента сфери послуг.

Сформульовані висновки передбачають проведення подальших досліджень в напрямку удосконалювання й формування окремих складових механізму стратегічного розвитку ресторанного бізнесу, що буде сприяти зростанню економічної стабільності регіонів і країни в цілому.

Список літератури

1. Антонова, В. А. Механізм стратегічного управління розвитком ресторанного бізнесу в умовах ринку [Текст] / В. А. Антонова // Схід. – 2009. – № 5 (96). – С. 25–30.
2. ДСТУ 3862-99. Громадське харчування. Терміни та визначення [Текст]. – [Наказ Держстандарту України від 26.03.1999 № 163] – Київ : Держспоживстандарт України, 1999. – 29 с.

3. ДСТУ 4281. Заклади ресторанного господарства. Класифікація [Текст]. – [Чинний від 01.07.2004]. – Київ : Держспоживстандарт України, 2004. – 24 с.

4. Роздрібна торгівля України у 2008 році [Текст]: статист. зб. – К. : Державний комітет статистики України, 2009. – 173 с.

Отримано 31.03.2010. ХДУХТ, Харків.

© В.А. Антонова, 2010.

УДК 658.818:339.372.84

О.В. Ольшанський, канд. екон. наук (ХДУХТ, Харків)

К.С. Ольшанська, асп. (ХНУ ім. В.Н. Каразіна, Харків)

В.В. Тютюнник, магістр (ХДУХТ, Харків)

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ТУРИЗМУ

Розглянуто теоретичні основи формування інноваційних та інвестиційних процесів на туристичних підприємствах, визначено напрями аналітичної роботи інноваційно-інвестиційної діяльності та розроблено систему показників інноваційно-інвестиційної привабливості туристичних підприємств.

Rассмотрены теоретические вопросы формирования инновационных и инвестиционных проектов на туристических предприятиях, определены направления аналитической работы инновационно-инвестиционной деятельности и разработана система показателей инновационно-инвестиционной привлекательности туристических предприятий.

The theoretical basis of the investment and innovation processes in tourism enterprises, defined areas of analytical work, innovation and investment and developed a system of indicators of innovation and investment attractiveness of tourist enterprises.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У світовій економіці відбуваються суттєві зміни, щодо пошуку з подальшим залученням джерел і ресурсів, які визначають економічний розвиток. Недостатні й обмежені можливості традиційних підходів зумовлюють переорієнтуватися на вияв різноманітних технологічних, соціальних та організаційних інновацій, які перетворюють наукоємність у головну стратегічну складову економічного зростання.

Завдання з реалізації інновацій займають чільне місце в загальній системі чинників, які визначають інвестиційну привабливість туристичного підприємства. Реалізація інноваційних та інвестиційних проектів підвищує ефективність господарської діяльності, якість виро-